

s. Marianna Ciemła¹

Koinonia św. Pawła

Źródła posłuszeństwa konsekrowanego

W poszukiwaniu źródeł posłuszeństwa konsekrowanego można zadać pytanie: w jakiej mierze idea ta zakorzeniona jest w Biblii, a na ile jest to wymysł ludzki? Dzięki badaniom biblijnym i patrystycznym nurtu historyczno-krytycznego unika się dziś w opracowaniach określania dobrowolnego posłuszeństwa jako zawartego bezpośrednio w Ewangeli². Jednakże w Biblii znajdują się treści, które stanowiły źródło dla kształtowania się idei posłuszeństwa w prawodawstwie monastycznym. W literaturze niewiele jest opracowań dotyczących zasygnalizowanej problematyki³. Niniejszy artykuł jest próbą odpowiedzi na sformułowane wyżej

---

¹ S. Marianna Ciemła – członkini Stowarzyszenia Życia Apostolskiego Koinonia św. Pawła w Kielcach, doktorantka przy Katedrze Patrologii na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie; główne kierunki zainteresowań: monastycyzm okresu patrystycznego, teologia biblijna. E-mail: r.missio@complex.com.pl.

² Por. J. M. R. Tillard, *Le fondement évangélique de la vie religieuse*, „Nouvelle Revue Théologique” [dalej: NRTh] 101 (1969), s. 924n. O idei tzw. rad ewangelicznych można mówić dopiero od drugiej połowy III wieku (początki monastycyzmu chrześcijańskiego). Ustaliła się ona w XII wieku, a dopiero od soboru watykańskiego II została w pełni przyjęta jako interpretacja życia zakonnego – zob. A.-I. Mennessier, *Conseils évangéliques*, w: *Dictionnaire de spiritualité ascétique et mystique. Doctrine et histoire* [dalej: DSP], red. M. Viller et alii, t. 2 (2), Paris 1953, s. 1592–1609. D. Kasprzak, *Idea ubóstwa w Kościele pierwszych trzech wieków*, „Analecta Cracoviensia” 42 (2010), s. 255–256.

³ Zob. U. Terrinoni, *Słowo Boże i śluby zakonne. Obrazy biblijne. 1. Posłuszeństwo*, tłum. P. Mikulska, Kraków 2003 – refleksja dotycząca posłuszeństwa oparta na obrazie kilku postaci biblij-

pytanie na podstawie analizy teologicznej reprezentatywnych reguł pierwotnego cenobityzmu chrześcijańskiego: *Reguły Pachomiusza* i *Asketikonu Bazylego Wielkiego*, *Praeceptum Augustyna z Hippony*, *Reguły Benedykta*, jak również *Pism Franciszka z Asyżu* oraz *Magisterium Kościoła XX i XXI wieku*. Zestawienie starożytnych reguł cenobickich z *Pismami franciszkańskimi* oraz z dokumentami Kościoła XX i XXI wieku ma na celu wykazanie niezmienności odwoływania się w Kościele do źródeł biblijnych. Dlatego porównane zostaną teksty znamienne dla kolejnych epok. Najpierw ukażą podstawowe źródła dla chrystologicznego uzasadnienia posłuszeństwa konsekrowanego. Następnie wskażę myśli źródłowe dla idei posłuszeństwa, które osoby konsekrowane winny okazywać wobec Boga, wobec przełożonych i reguły oraz wobec braci czy siostr. Wreszcie podejmę refleksję dotyczącą aktualizacji idei posłuszeństwa.

1. Jezus Chrystus – wzór posłuszeństwa (Flp 2, 8; J 6, 38)

Jednym z archetypów monastycyzmu chrześcijańskiego jest od początku naśladowanie Chrystusa (*sequela Christi*)⁴. Stąd istniało w Kościele stale poszukiwanie istoty owego naśladowania Pana, oparte na wpatrywaniu się w postawę Jezusa wobec Ojca⁵. Pojawia się zatem pytanie badawcze, jak w tekstach reguł cenobickich odnoszono się do archetypu Chrystusa w kwestii posłuszeństwa?

Dla Bazylego Wielkiego jedynym wzorem posłuszeństwa była osoba Jezusa Chrystusa – w całej Jego misji, a szczególnie w dziele odkupienia⁶.

---

nich. Pozycje obcojęzyczne: J. Gribomont, *Obéissance et Evangile selon saint Basile le Grand*, „La Vie Spirituelle” Supplément 21 (1952), s. 192–215; J. M. R. Tillard, *Aux sources de l'obéissance religieuse*, NRT 98 (1976) fasc. 7, s. 592–626; J. M. R. Tillard, *Le fondement évangélique de la vie religieuse*, NRT 101 (1969), s. 916–955.

⁴ P. Miquel podkreśla, że *sequela Christi* nie jest motywacją najlepiej opisaną, ale pojawia się ona już na początku życia monastycznego, nadając mu specyficzne znamię – por. P. Miquel, *Znaczenie i motywacje monastycyzmu*, w: A. Solignac et al., *Monastycyzm. Historia i duchowość*, przekł. D. Stanicka-Apostol, Kraków 2002, s. 75.

⁵ Por. J. M. R. Tillard, *Obéissance*, w: DSp, t. 11, Paris 1981, s. 556.

⁶ J. Gribomont, *Obéissance et Evangile...*, dz. cyt., s. 215.

Istotę posłuszeństwa tłumaczył członkom swych wspólnot, powołując się w sposób szczególny na słowa z Listu do Filipian:

Do jakiej granicy należy być posłusznym, aby wypełnić miarę podobania się Bogu? Wskazał na to Apostoł, dając za przykład posłuszeństwo Pana, który „stał się posłusznym (ὀπίθοος) aż do śmierci – i to śmierci krzyżowej” (Flp 2, 8), a wcześniej powiedział: „To dążenie niech was ożywia, które też było w Chrystusie Jezusie” (Flp 2, 5)⁷.

W innych miejscach Bazyli wskazuje przykład Chrystusa jako Sługi (por. Mk 10, 45; J 6, 38)⁸. Można zatem mówić o chrystologicznej motywacji postawy posłuszeństwa. Także moralizm Bazylego Wielkiego, którego jednym z elementów jest posłuszeństwo, jest ściśle związany z objawieniem biblijnym Boga żywego i osobowego, a nie z jakimś prawem. Nie ma żadnych przesłanek sugerujących, że idea posłuszeństwa zawarta w *Asketikonie* Bazylego była zainspirowana funkcjonowaniem instytucji cywilnych czy filozoficznym pojmowaniem prawa⁹.

Podobne uzasadnienie idei posłuszeństwa konsekrowanego znajduje się w *Regule Benedykta* oraz w *Pismach* św. Franciszka z Asyżu. Benedykt odwołuje się do przykładu posłuszeństwa Chrystusa „aż do śmierci”, pisząc o posłuszeństwie w rozdziale o pokorze – z tą różnicą, że określa jego przedmiot: chodzi o posłuszeństwo okazywane przełożonemu¹⁰. Dzięki

⁷ Basilius Magnus, *Regulae brevius tractatae* CXVI, w: S. Basilius Caesariensis Episcopus, ed. J.-P. Migne, Paris 1857, 1161B (Patrologiae Cursus Completus. Series Graeca [dalej: PG] 31); przekł. pol.: św. Bazyli Wielki, *Pisma ascetyczne*, t. 2: Bazyli Wielki, *Reguły dłuższe, Reguły krótsze*, przekł. i oprac. J. Naumowicz, s. 331–332 (Źródła Monastyczne [dalej: ŻM] 6), Kraków 2011. Zob. także: Basilius Magnus, *Regulae fusius tractatae* XXVIII 2, w: S. Basilius Caesariensis Episcopus, dz. cyt., 990B, przekł. pol. św. Bazyli Wielki, *Pisma ascetyczne*, t. 2, dz. cyt., s. 143–144.

⁸ Por. Basilius Magnus, *Regulae brevius tractatae* CXV, w: S. Basilius Caesariensis Episcopus, dz. cyt., 1161A, s. 331; Basilius Magnus, *Regulae fusius tractatae* 13, dz. cyt., 921C, s. 77.

⁹ Por. J. Gribomont, *Obéissance et Evangile...*, dz. cyt., s. 212n. Według autora jedyny wpływ stoicki to stworzenie pewnej podstawy do Pawłowej metafory Ciała Chrystusa. Z refleksji autora płynie jednak wniosek o jednoznacznym wpływie objawienia na myśl Bazylego.

¹⁰ Por. *Regula Benedicti* [dalej: RB] 7, 34: *La Règle de Saint Benoît*, red. A. de Vogüé, Paris 1972, s. 480 (Sources Chrétiennes 181); przekł. pol. *Reguła św. Benedykta*, w: *Reguła Mistrza, Reguła Benedykta*, przekł. T. M. Dąbek, B. Turowicz, Kraków 2006, s. 413 (Źródła Monastyczne, 40): „Trzeci stopień pokory osiąga ten, kto z miłości Boga poddaje się przełożonemu, z całym posłuszeństwem naśladowując Pana, o którym Apostoł mówi: «stał się posłusznym aż do śmierci – i to śmierci krzyżowej» (Flp 2, 8)”.

krytycznemu studium *Reguły Benedykta* wiemy, że ten fragment jego dzieła zapożyczony został z anonimowej *Reguły Mistrza*¹¹. Ponadto poddanie się pod władzę kogoś innego, według Benedykta, jest wyrazem naśladowania Chrystusa, który przyszedł pełnić nie swoją wolę, lecz wolę Ojca, który Go posłał (por. J 6, 38)¹². Z kolei Franciszek w *Liście skierowanym do całego Zakonu* kieruje słowa krytyki pod adresem tych, którzy „lekceważą karność nakazaną przez regułę”. Ową krytykę uzasadnia właśnie przykładem Chrystusa, który „oddął życie swoje, aby nie uchylić się od posłuszeństwa wobec swego Najświętszego Ojca (por. Flp 2, 8)”¹³. Natomiast w *Liście do Wiernych*, odwołując się do słów z Mt 26, 26–42, ukazuje tajemnicę prawdziwie chrześcijańskiego posłuszeństwa: naśladowanie odkupieńczego posłuszeństwa Chrystusa¹⁴.

Analogiczne odniesienia do Flp 2, 8 oraz J 6, 38 (jak również do innych tekstów biblijnych) spotykamy w posoborowym nauczaniu Kościoła dotyczącym posłuszeństwa zakonnego¹⁵:

- w adhortacji *Redemptionis donum* Jan Paweł II dopiero po nakreśleniu wzoru (Flp 2, 8) pisze, czym jest ewangeliczna rada posłuszeństwa. Uzasadnia też sens naśladowania Chrystusa „posłusznego aż do śmierci” poprzez odniesienia do innych fragmentów biblijnych: Rz 5, 19; J 4, 34; J 5, 30; J 8, 29; J 6, 38; Hbr 10, 7; Łk 22, 42¹⁶;

---

¹¹ Por. A. de Vogüé, *La Règle de Saint Benoît*, t. 7. *Commentaire doctrinal et spirituel*, Paris 1977, s. 135–164. Reguła Mistrza powstała przed rokiem 530: *La Règle du Maître*, red. A. de Vogüé, Paris 1964 (Sources Chrétiennes 105–106); przekł. pol.: *Reguła Mistrza*, w: *Reguła Mistrza, Reguła Benedykta*, dz. cyt., s. 67–371.

¹² Por. RB 5, 13; *La Règle de Saint Benoît*, dz. cyt. s. 466; *Reguła Mistrza, Reguła Benedykta*, dz. cyt., s. 408.

¹³ Por. Franciscus Assisiensis, *Epistola toti ordini missa una cum oratione: Omnipotens, aeternae* 45–46, w: *Święci Franciszek i Klara, Pisma*, wyd. łac.-pol. [dalej: FK Pisma], tekst łac.: *Fontes Franciscani*, przekł. K. Ambrożkiewicz, Kraków–Warszawa 2002, s. 256.

¹⁴ Por. Franciscus Assisiensis, 2LW 6–13, FK Pisma, s. 233; K. Esser, E. Grau, *Odpowiedzieć miłością. Franciszkańska droga do Boga*, tłum. A. Czarnocki, Niepokalanów 1994, s. 137n.

¹⁵ Takie odniesienie znajdujemy już w dekrete Vaticanum II *Perfectae Caritatis* [dalej: PC], 1.

¹⁶ Por. Jan Paweł II, adhort. *Redemptionis donum* [dalej: RD], 13: „Ewangeliczna rada posłuszeństwa jest wezwaniem, które płynie z tego Chrystusowego posłuszeństwa «aż do śmierci». Ci, którzy przyjmują to wezwanie, wyrażone słowem: «Pójdź za Mną», decydują się – jak mówi Sobór – iść «za Chrystusem, który [...] przez posłuszeństwo aż do śmierci krzyżowej odkupił i uświęcił ludzi»”.

- według adhortacji *Vita consecrata* najdoskonalszym wzorem dla osób konsekrowanych jest Chrystus, który zstąpił z nieba po to, by pełnić wolę Ojca (por. J 4, 34; J 6, 38; Hbr 10, 5. 7) i z synowskim posłuszeństwem przyjął postać sługi – aż do śmierci krzyżowej (por. Flp 2, 8)¹⁷.
- zgodnie z posoborowym nauczaniem Kościoła posłuszeństwo na wzór Chrystusa jest nie tylko drogą uświęcenia osoby konsekrowanej, ale polega także na uczestnictwie w dziele odkupienia – w misji Chrystusa¹⁸. Jak podkreśla instrukcja *Faciem tuam, Domine, requiram*: „Chrystus pozwala nam zrozumieć swoim sposobem życia, że misja i posłuszeństwo ściśle łączą się ze sobą” (por. J 5, 36–38; 6, 38–40; 7, 16–18)¹⁹.

2. Posłuszeństwo wobec Boga we wspólnocie zakonnej

2.1. Posłuszeństwo wobec Boga posłuszeństwem Jego Słowu

Posłuszeństwo cenobickie we wspólnotach założonych przez Pachomiusza jest rozumiane tylko w odniesieniu do ideału *κοινωνία*²⁰ zawartego w Dziejach Apostolskich²¹ (Dz 2, 42n; 4, 32n). W zamysle Pachomiusza posłuszeństwo jest koniecznym środkiem do budowania wspólnoty, w której wszyscy mnisi poprzez wzajemne poddanie mają sobie służyć, by wypełnić wolę Boga²². Według prawodawstwa wspólnot pachomiańskich posłuszeństwo i miłość wobec Boga wyrażają się w słuchaniu i wypełnianiu Jego słowa, które stanowi fundamentalną normę życia mni-

¹⁷ Por. Jan Paweł II, adhort. *Vita Consecrata* [dalej: VC], 21–22.

¹⁸ Por. RD 13; J. W. Gogola, *Rady ewangeliczne. Teologia, praktyka, formacja*, Kraków 2003, s. 47.

¹⁹ Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, Instrukcja *Faciem tuam, Domine, requiram* [dalej: FT], 23.

²⁰ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa 1985, s. 342, *κοινωνία*: „1. Wspólnota, wzajemna jedność, solidarność z kimś; 2. Wzajemna więź, oddanie względem kogoś; 3. Znak wspólnoty, dowód jedności, braterstwa, dar; 4. Udział w czymś”.

²¹ Por. A. Veilleux, *La liturgie dans le cénobitisme Pachômien...*, dz. cyt., s. 176n; J. M. R. Tillard, *Obéissance*, w: DSp, t. 11, s. 558.

²² Por. J. M. R. Tillard, *Aux sources...*, NRTh 98 (1976) fasc. 7, s. 601–603.

cha. W liście skierowanym do wszystkich monasterów Pachomiusz przestrzega przed pogardą wobec nakazów Bożych, odnosząc się do przykładu nieposłuszeństwa Adama²³. Horsiesi natomiast, zostawiając braciom testament, rozpoczął go wezwaniem z Księgi Proroka Barucha do słuchania przykazań życia, które uczą mądrości (Ba 3, 9)²⁴, a w innym miejscu dodał: „Naszą miłość do Boga okażemy wtedy, gdy będziemy przestrzegać nadanych nam przykazań, jak o tym poświadcza Boskie Pismo, mówiąc w innym miejscu: «Kto zna przykazania moje i zachowuje je, ten Mnie miłuje» (J 14, 21)”²⁵. Chodzi zatem o taką postawę słuchania, która zgodnie z teologią biblijną odpowiada byciu posłusznym słowu Boga (wcielenie słowa w życie)²⁶.

Bazyli Wielki, zdaniem Jeana Gribomonta, położył solidny fundament pod ideę posłuszeństwa zakonnego: kluczową myśl jego *Reguł* stanowi posłuszeństwo wszystkim przykazaniom Pańskim²⁷. Nie możemy jednak interpretować tego jako powrotu do niewoli prawa. Chodzi bowiem o posłuszeństwo osobowe, biblijne – o posłuszeństwo Ojcu, którego słowo pobudza chrześcijan do konkretnych czynów. Pismo Święte jest jedyną regułą we wspólnotach Bazylego²⁸. W nim Bazyli upatrywał jedyne kry-

---

²³ Pachomius, *Epistula V*, w: *Pachomiana latina*, ed. A. Boon, Louvain 1932, s. 91 (Bibliothèque de la Revue d'Histoire Ecclésiastique, 7), tłum. pol.: *Pachomiana latina*, przekł. A. Bober, W. Miliszkievicz, M. Starowieyski, Kraków 1996, s. 193–194 (Źródła Monastyczne, 11): „Co mamy powiedzieć o Adamie, który na początku rodzaju ludzkiego otworzył drogę nieposłuszeństwu i pogardzie? Dano mu panowanie nad wszystkimi zwierzętami na ziemi [...]. Odkąd jednak wzgardził poleceniem Boga, nie tylko stracił panowanie, lecz i został wygnany z miejsca, które otrzymał do zamieszkania”.

²⁴ Orsiesius, *Liber Orsiesii 1*, w: *Pachomiana latina*, ed. A. Boon, dz. cyt., s. 109, *Pachomiana latina*, przekł. A. Bober..., dz. cyt., s. 210.

²⁵ Orsiesius, *Liber Orsiesii 44*, dz. cyt., s. 137, *Pachomiana latina*, przekł. A. Bober..., dz. cyt., s. 256.

²⁶ Por. P. Bovati, *Księga Powtórzonego Prawa (1–11)*, przeł. L. Furman, Kraków 1998, s. 85 (Rozumieć Stary Testament. Komentarze Duchowe): „W hebrajskim ten sam czasownik wyraża podwójną rzeczywistość – to znaczy, że słuchanie ma sens tylko wtedy, kiedy realizuje się w przyjęciu, w poddaniu się słowu przyjętemu”.

²⁷ Por. J. Gribomont, *Obéissance et Evangile...*, dz. cyt., s. 198. Zob. Basilius Magnus, *Regulae fusiis tractatae*, dz. cyt., *Prooemium 2*, 892C, św. Bazyli Wielki, *Pisma ascetyczne*, dz. cyt., 48: „Idźcie i nauczajcie – mówi Pan – wszystkie narody, nauczając je – nie zachowywać jedne rzeczy, a pomijać inne, ale – zachowywać wszystko, co wam przekazałem (por. Mt 28, 19–20)”

²⁸ Por. J. Gribomont, *Obéissance et Evangile...*, dz. cyt., s. 201n.

terium rozeznania tego, co należy mówić i czynić, komu i w jakiej sprawie być posłusznym (por. 1 Tes 5, 20–22; 2 Kor 10, 4n; 1 Kor 10, 23n)²⁹.

Na początku swej *Reguły* Benedykt nazwał posłuszeństwo drogą powrotu do Boga oraz „szlachetną bronią”, którą przyjmuje mnich, zamierzając być żołnierzem Chrystusa Pana³⁰. Zanim przedstawione zostaną normy posłuszeństwa, *Prolog* jest swoistym wezwaniem do słuchania głosu Bożego (por. Ps 95 [94], 8)³¹, do wprowadzania Ewangelii w życie (por. Mt 7, 24–25)³², do walki „o święte posłuszeństwo przykazaniom”³³.

Według Franciszka z Asyżu „reguła i życie Braci Mniejszych polega na zachowywaniu świętej Ewangelii”³⁴, która jest dla niego najwyższą normą życia. Dał temu wyraz w swoich pismach, powołując się wielokrotnie na prawdę i mądrość Ewangelii³⁵. W *Regule niezatwierdzonej* określił warunki życia w prawdziwym posłuszeństwie (*in vera obedientia*): wytrwać w przykazaniach Pana, zgodnie z przyrzeczeniem, zachowując Ewangelię i swój sposób życia³⁶. Idea zakonnego posłuszeństwa wobec Boga (posłuszeństwo głosowi Syna Bożego) uzasadniona jest u Franciszka biblijnym wezwaniem: „Nakłońcie ucha serca waszego” (por. Ps 78 [77], 1; Iz 55, 3)³⁷, a zachęta do wytrwałości w „świętym posłuszeństwie” wzmocniona słowami z Hbr 12, 7³⁸.

²⁹ Por. Basilius Magnus, *Regulae brevius tractatae* CXIV, dz. cyt., 1160A–B, św. Bazyli Wielki, *Pisma ascetyczne*, dz. cyt., s. 329; I, S. Basilius Caesariensis Episcopus, dz. cyt., 1079–1082, św. Bazyli Wielki, *Pisma ascetyczne*, dz. cyt., 241.

³⁰ Por. RB, *Prologus* 2n, s. 412, *Reguła św. Benedykta*, dz. cyt., s. 387.

³¹ Por. RB, *Prologus* 9n, s. 414, *Reguła św. Benedykta*, dz. cyt., s. 387n.

³² Por. RB, *Prologus* 19–21, s. 416–418, *Reguła św. Benedykta*, dz. cyt., s. 388n; RB, *Prologus* 33–35, s. 420, *Reguła św. Benedykta*, dz. cyt., s. 390.

³³ RB, *Prologus* 40, s. 422, *Reguła św. Benedykta*, dz. cyt., s. 391.

³⁴ Por. Franciscus Assisiensis, 2 Reg 1,2, FK Pisma, s. 178; Franciscus Assisiensis 1 Reg 22, 41, FK Pisma, s. 170; por. także T. Matura, *Św. Franciszek z Asyżu na nowo odczytany*, tłum. M. Kulikowska, Kraków 1999, s. 89.

³⁵ Por. A. Zając, *Reguły I i II Zakonu - geneza, oryginalność, znaczenie*, w: *Refleksje nad regułami franciszkańskimi. Formacyjne i pastoralne aspekty Reguł franciszkańskich w 800 lat po zatwierdzeniu pierwszej Reguły św. Franciszka*, red. Z. Styś i in., Warszawa–Kraków 2010, s. 105; Franciscus Assisiensis, T 14, FK Pisma, s. 214–216.

³⁶ Por. Franciscus Assisiensis, 1 Reg 5,17, FK Pisma, s. 144.

³⁷ Por. Franciscus Assisiensis, LZ 6, FK Pisma, s. 250: „Inclinate aurem cordis vestri et obedite voci Filii Dei”.

³⁸ Por. Franciscus Assisiensis, LZ 10–11, FK Pisma, s. 250.

Ewangelia jako najwyższa reguła jest przedstawiona także w posoborowej koncepcji posłuszeństwa zakonnego³⁹. Jan Paweł II pisze, że wszystkie dzieci Kościoła, zwłaszcza osoby konsekrowane, są powołane przez Ojca, aby „słuchać Chrystusa”⁴⁰, zaś poprzez posłuszeństwo przyjęte jako reguła życia mogą doświadczać i głosić błogosławieństwo obiecanie przez Jezusa tym, „którzy słuchają słowa Bożego i zachowują je” (Łk 11, 28)⁴¹. Posłuszeństwo określane jest jako synowskie wsłuchiwanie się w głos Boga, w Jego słowo (w myśl Prz 1, 8; Pwt 6, 4; Hbr 8, 10; Jr 31, 33; Mk 4, 26–27; Rz 10, 16n etc.)⁴².

2.1.1. Posłuszeństwo Duchowi Świętemu

Jednym z wymiarów posłuszeństwa zakonnego jest również uległość (posłuszeństwo) Duchowi Świętemu, o której mówią dokumenty Kościoła⁴³ i reguły zakonne. Idea ta na swój sposób obecna jest już u Bazylego: aby żyć zgodnie z przykazaniami Pańskimi, aby kroczyć drogą prawdy „w myśli, słowie i uczynku”, bracia potrzebują „Ducha jako dobrego i świętego przewodnika” (por. J 16, 13)⁴⁴.

Zdaniem Enzo Bianchiego⁴⁵ także w przypadku *Reguły Benedykta* można mówić o posłuszeństwie Duchowi Świętemu, do którego autor wzywa słowami Pisma. Według *Reguły Benedykta* całe życie mnicha jest powrotem do Boga poprzez pracowite posłuszeństwo. Ale ów powrót dokonuje się tylko w życiu tego, który ma uszy i słucha tego, co mówi Duch o Kościołach (por. Ap 2, 7)⁴⁶.

³⁹ Por. PC 2a.

⁴⁰ Por. VC 35.

⁴¹ Por. VC 92.

⁴² Por. FT 5–8.

⁴³ Por. Paweł VI, adhort. *Evangelica testificatio* 6; VC 28, 62; RD 13.

⁴⁴ Zob. Basilius Magnus, *Regulae brevius tractatae* I, 1081A, Bazyli Wielki, *Reguły dłuższe, Reguły krótsze*, s. 241. Por. także: Basilius Magnus, *Regulae fusius tractatae, Prooemium* 4, 900C, Bazyli Wielki, *Reguły dłuższe, Reguły krótsze*, 56.

⁴⁵ Enzo Bianchi – założyciel współczesnej wspólnoty monastycznej w Bose (Italia).

⁴⁶ Por. E. Bianchi, *Si tu savais le don de Dieu. La vie religieuse dans l'Eglise*, trad. de l'italien par M. Wirtz, Bruxelles 2001, s. 82. Zdaniem autora *Reguła Benedykta* jest czasem zbyt surowo oceniana przez egzegetów i komentatorów, którzy określają ją jako „słabo zakorzenioną w Nowym Testamencie”.

Posłuszeństwo Duchowi Świętemu jest także jednym z rysów charakterystycznych posłuszeństwa franciszkańskiego (oprócz idei posłuszeństwa słowu Bożemu – Ewangelii)⁴⁷. Uległość Duchowi Świętemu owocuje według Franciszka umartwieniem, pokorą, cierpliwością, pokojem ducha, pragnieniem bojaźni Bożej, mądrości Bożej i miłości Bożej⁴⁸. Zgodnie z zaleceniem założyciela bracia „nade wszystko powinni pragnąć posiadać Ducha Pańskiego wraz z Jego uświęcającym działaniem, modlić się zawsze do Niego czystym sercem”⁴⁹.

2.2. Posłuszeństwo wobec przełożonych, reguły oraz braci

W życiu wspólnotowym realizacja posłuszeństwa wobec Boga uwarunkowana jest postawą posłuszeństwa wobec Jego przedstawicieli na ziemi – przełożonych, wobec prawodawstwa zakonnego, a także wyraża się poprzez posłuszeństwo wzajemne⁵⁰. Tradycja ta sięga samych początków życia cenobickiego. Jakie jest jej uzasadnienie?

Prawodawstwo pachomiańskie zawiera ideę posłuszeństwa praktykowanego w wolności i radości (Flp 4, 4), bez szemrania (Flp 2, 14n); przełożonym należy być posłusznym jak dzieci wobec rodziców (Ef 6, 1; Kol 3, 20) oraz jak chrześcijanie wobec tych, którzy we wspólnocie pełnią posługę władzy (Hbr 13, 17). Idea ta jest więc oparta na koncepcji wspólnoty funkcjonującej jako „dom” lub „Kościół”⁵¹. Przełożeni natomiast mieli strzec z troską powierzonej im „trzody” według słów Pisma (J 10, 11–13; Łk 2, 8–12; J 21, 15–17)⁵². W monasterach pachomiańskich głoszone tak-

⁴⁷ Por. T. Paszkowska, *Posłuszeństwo*, w: *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin–Kraków 2002, s. 682; M. Chmielewski, *Fraternitas - od pragnienia do urzeczywistnienia*, Lublin 2013, s. 254.

⁴⁸ Por. Franciscus Assisiensis, 1 Reg 17, 14–16, FK Pisma, s. 160.

⁴⁹ Por. Franciscus Assisiensis, 2 Reg 10, 9–10, FK Pisma, s. 188.

⁵⁰ Por. T. Paszkowska, *Posłuszeństwo*, w: *Leksykon duchowości katolickiej*, dz. cyt. s. 678–683: przedmiot posłuszeństwa.

⁵¹ Por. Orsiesius, *Liber Orsiesii* 19, dz. cyt., s. 121, *Pachomiana latina*, przekł. A. Bober..., dz. cyt., s. 229.

⁵² Por. Orsiesius, *Liber Orsiesii* 17, dz. cyt., s. 119–120, *Pachomiana latina*, przekł. A. Bober..., dz. cyt., s. 225–227. W prawodawstwie pachomiańskim jest wiele zaleceń skierowanych do przełożonego, który zobowiązany był do postępowania według prawa Bożego, a nie według myśli swego serca; który na wzór Chrystusa miał szukać tego, co dla bliźniego dogodne etc. –

że konieczność przestrzegania świętego prawa *κοινωνία*, które uważane było za pochodzące od Boga za pośrednictwem Pachomiusza⁵³.

W augustiańskiej wykładni posłuszeństwa „przełożonemu należy być posłusznym jako ojcu, zachowując należyłą cześć, aby w jego osobie nie był obrażany Bóg”⁵⁴, w myśl duchowej interpretacji tekstów z Wj 20, 12; Hbr 13, 17 i Ef 6, 1–2. Koncepcja ta wypływa z augustyńskiej idei wspólnoty pojmowanej jako „dom” lub jako „Kościół – wspólnota wierzących”, podobnie jak w myśli pachomiańskiej⁵⁵.

Bazyli w *Regułach krótszych* pisze o konieczności poddania się albo Bogu, według Jego przykazania, albo innym, ze względu na Jego przykazanie (por. Ef 5, 21), gdyż jak napisał wcześniej „Przykazanie Pana jaśniej i oświeca oczy” (Ps 19, 9)⁵⁶. Stwierdza także, że nieposłuszeństwo wobec przełożonych jest równoznaczne z nieposłuszeństwem wobec Boga – zgodnie ze słowami Chrystusa (Łk 10, 16)⁵⁷. Akt posłuszeństwa powinien być uczyniony „bez szemrań i powątpiewań” (Flp 2, 14). W przeciwnym razie osoba odłącza się od jedności z braćmi⁵⁸. Należy jednak zwrócić uwa-

---

zob. Pachomius, *Praecepta et instituta* 18, s. 58n, *Pachomiana latina*, przekł. A. Bober..., dz. cyt., s. 160; Orsiesius, *Liber Orsiesii* 40, s. 135, *Pachomiana latina*, przekł. A. Bober..., dz. cyt., 252.

⁵³ Por. Orsiesius, *Liber Orsiesii* 10, s. 115, *Pachomiana latina*, przekł. A. Bober..., dz. cyt., s. 219: „Wiemy, że to wszystko, co zostało zapisane w prawie i zapowiedziane przez proroków, nauczał także nasz święty Ojciec [tj. Pachomiusz], że mamy zachowywać i zdać sprawę z poszczególnych uczynków: dlaczego ich nie wypełniliśmy, albo wypełnilibyśmy je niedbale”. Por. także Orsiesius, *Liber Orsiesii* 46, ed. Boon, s. 138, *Pachomiana latina*, przekł. A. Bober..., dz. cyt., s. 257.

⁵⁴ Augustyn, *Praeceptum VII.1*, w: św. Augustyn, *Pisma monastyczne*, tłum. P. Nehring, Kraków 2006 (*Źródła Monastyczne*, 27), s. 167. Por. także Augustyn, *Praeceptum VII.4*, dz. cyt., s. 168.

⁵⁵ Por. A. de Vogüé, *Regards sur le monachisme des premiers siècles*, Rome 2000, 13n (*Studia Anselmiana*, 130); A. de Vogüé, *Obbedienza. S. Agostino*, w: *Dizionario degli Istituti di Perfezione* [dalej: DIP], dir. da G. Rocca, vol. 6, Roma 1980, s. 500; D. Kasprzak, *Życie monastyczne jako podążanie wąską drogą posłuszeństwa według Reguły Eugipiusza*, w: *Fructus Spiritus est Caritas. Księga Jubileuszowa ofiarowana Księdzu Profesorowi Franciszkowi Drączkowskiemu*, red. M. Wysocki, Lublin 2011, s. 182.

⁵⁶ Por. Basilius Magnus, *Regulae brevius tractatae* I, 1081C, Bazyli Wielki, *Reguły dłuższe, Reguły krótsze*, s. 241.

⁵⁷ Por. Basilius Magnus, *Regulae brevius tractatae* XXXVIII, 1108B, Bazyli Wielki, *Reguły dłuższe, Reguły krótsze*, s. 270.

⁵⁸ Por. Basilius Magnus, *Regulae brevius tractatae* XXXIX, 1108C, Bazyli Wielki, *Reguły dłuższe, Reguły krótsze*, s. 271.

gę na to, że obowiązek posłuszeństwa wobec przełożonych nie jest nakazem absolutnym w tym znaczeniu, że nie można okazać posłuszeństwa wobec poleceń, które są przeciwne przykazaniu Pana (por. 1 Tes 5, 20–22; Dz 5, 29)⁵⁹. Porównując zasadę działania wspólnoty do tej, jaka panuje między członkami ciała (por. 1 Kor 12, 27), przełożonemu Bazyli przypisał funkcję oczu, a nie głowy (którą jest tylko Chrystus)⁶⁰. Członkowie wspólnot bazylikańskich zostali również pouczeni o posłuszeństwie wzajemnym, które ma być realizowane w duchu braterskiej służby (por. Mk 10, 43–45; Ga 5, 13)⁶¹. W tekstach późniejszych dotyczących życia we wspólnocie (*Reguły Dłuższe* 24–32) Bazyli kładzie akcent na posłuszeństwo i inne postawy jako na wymóg płynący z przykazania Boga i bliźniego⁶².

W myśli benedyktyńskiej postawa posłuszeństwa wobec „władz wspólnoty” wpisuje się w ideę kroczenia wąską drogą do życia wiecznego (por. Mt 7, 14)⁶³. Benedykt zachęca braci, by wobec przełożonych cechowało ich posłuszeństwo „bez zwłoki”, tak jakby sam Bóg wydawał rozkaz. Uzasadnia je słowami z Ps 18[17], 45 oraz z Łk 10, 16⁶⁴. Poza tym mnisi powinni okazywać posłuszeństwo bez szemrania, bez słowa sprzeciwu (por. Mt 21, 29)⁶⁵, a także „z pogodą ducha, bo «Bóg miłuje radosnego dawcę» (2 Kor 9, 7; por. Syr 35, 10–11)”⁶⁶. Benedykt nakazuje również posłuszeństwo regule⁶⁷ oraz posłuszeństwo wzajemne⁶⁸.

⁵⁹ Por. Basilius Magnus, *Regulae brevius tractatae* CXIV, 1160A, Bazyli Wielki, *Reguły dłuższe, Reguły krótsze*, s. 329–330; Basilius Magnus, *Regulae brevius tractatae* CCCIII, 1296D – 1297D, Bazyli Wielki, *Reguły dłuższe, Reguły krótsze*, s. 486–487.

⁶⁰ Por. Basilius Magnus, *Regulae fusius tractatae* XXIV, 984A, Bazyli Wielki, *Reguły dłuższe, Reguły krótsze*, s. 136; J. M. R. Tillard, *Obéissance*, w: DSp, t. 11, s. 558; A. de Vogüé, *Regards sur le monachisme...*, dz. cyt., s. 122.

⁶¹ Por. Basilius Magnus, *Regulae fusius tractatae* CXV, 1161A, Bazyli Wielki, *Reguły dłuższe, Reguły krótsze*, s. 331.

⁶² Por. J. Gribomont, *Obéissance et Evangile...*, dz. cyt., s. 206–208.

⁶³ Por. RB 5, 10–12, s. 466, *Reguła św. Benedykta*, dz. cyt., s. 407n.

⁶⁴ Por. RB 5, 4–6, s. 464–466, *Reguła św. Benedykta*, dz. cyt., s. 407.

⁶⁵ Por. RB 5, 14.17, s. 468, *Reguła św. Benedykta*, dz. cyt., s. 408; C. Capelle, *Obbedienza. La Regula Magistri e la Regula Benedicti*, w: DIP 6, s. 501.

⁶⁶ RB 5, 14.17, s. 468, *Reguła św. Benedykta*, dz. cyt., s. 408.

⁶⁷ Por. RB 60, 2: *La Règle de Saint Benoît*, dz. cyt., s. 634, *Reguła św. Benedykta*, dz. cyt., s. 485; RB 62, 3, s. 640, *Reguła św. Benedykta*, dz. cyt., s. 488; RB 73, s. 672–674, *Reguła św. Benedykta*, dz. cyt., s. 503.

⁶⁸ Por. RB 71, 1n, s. 668, *Reguła św. Benedykta*, dz. cyt., s. 501.

W *Pismach Franciszka z Asyżu* idea posłuszeństwa wobec przełożonych zainspirowana jest bezpośrednio słowami Ewangelii (Łk 14, 33; Mt 16, 25). Franciszek tłumaczy dalej w *Napomnieniach*:

Ten człowiek opuszcza wszystko, co ma, i traci swoje ciało, który siebie samego oddaje całkowicie pod posłuszeństwo w ręce swego przełożonego. [...] I choćby podwładny widział coś lepszego i pożyteczniejszego dla swej duszy niż to, co nakazuje przełożony, niech dobrowolnie złoży z tego ofiarę i niech stara się spełnić życzenie przełożonego. To jest bowiem posłuszeństwo z miłości (1 P 1, 22), ponieważ miłe jest Bogu i bliźniemu⁶⁹.

Daje w ten sposób wyraz przekonaniu, iż posłuszeństwo jest wyrazem wewnętrznego ubóstwa, a największe оголоcenie objawia się poddaniu siebie samego pod posłuszeństwo drugiemu człowiekowi⁷⁰. Przełożony, który powinien czuwać nad posłuszeństwem, według Franciszka ma być „jako mniejszy” (Łk 22, 26) i sługa innych braci⁷¹. Wszyscy bracia mają chętnie służyć jedni drugim i okazywać sobie wzajemne posłuszeństwo w myśl Ga 5, 13b. Na tym bowiem, zdaniem Franciszka, polega święte posłuszeństwo naszego Pana⁷². Natomiast w swoim *Testamencie* Franciszek dał wyraz przekonaniu, iż Pan dał mu napisać regułę, dlatego bracia mają ją przez święte uczynki zachowywać aż do końca⁷³.

Sama idea posłuszeństwa wobec władz wspólnoty – zakorzeniona w Biblii – wymagała jednak sprecyzowania poprzez konkretne normy regulujące codzienne życie pod opieką przełożonych. U Pachomiusza od zgody przełożonego uzależnione były np. odwiedziny u chorych współbraci i troska o nich⁷⁴; wyjście na dwór, na spacer po monasterze, poza jego murami⁷⁵; wyjście ze zgromadzenia modlitewnego⁷⁶; przyjmowa-

---

⁶⁹ Franciscus Assisiensis, Np 3, 5n, FK Pisma, s. 116–119; por. A. Gauthier, *Obbedienza. S. Francesco d'Assisi*, w: DIP 6, s. 516–517.

⁷⁰ Por. K. Esser, E. Grau, *Odpowiedzieć miłością...*, dz. cyt., s. 131n.

⁷¹ Por. Franciscus Assisiensis, 2LW 42, FK Pisma, s. 237.

⁷² Por. Franciscus Assisiensis, 1Reg 5,14–15, FK Pisma, s. 144.

⁷³ Por. Franciscus Assisiensis, T 39, FK Pisma, s. 218.

⁷⁴ Por. Pachomius, *Praecepta* 41, *Pachomiana Latina*, przekł. A. Bober..., dz. cyt., s. 23, 136; tamże 47, ed. Boon, s. 25, *Pachomiana Latina*, przekł. A. Bober..., dz. cyt., s. 136.

⁷⁵ Por. Pachomius, *Praecepta* 84, s. 38, *Pachomiana Latina*, przekł. A. Bober..., dz. cyt., s. 146.

⁷⁶ Por. Pachomius, *Praecepta* 11, s. 16, *Pachomiana Latina*, przekł. A. Bober..., dz. cyt., s. 130.

nie gości⁷⁷; decyzja w sprawie uczestnictwa w pogrzebie krewnych⁷⁸ etc. Bazyli zakazywał opuszczania wspólnoty nawet na krótki czas bez powiadomienia przełożonego⁷⁹. Nikt nie mógł z własnej woli pościć lub czuwać więcej niż inni⁸⁰ – zgoda przełożonego była więc konieczna nawet w rzeczach obiektywnie dobrych. Według Augustyna przełożony ma decydować o praniu szat, aby dusza brata „nie uległa zabrudzeniu przez zbytne pragnienie czystej szaty”⁸¹. Mnisi benedyktyńscy bez pozwolenia opata nie mogli przyjmować listów ani żadnych drobiazgów od nikogo – nawet od współbraci⁸². Franciszek zaś nakazywał braciom prosić przełożonych o pozwolenie udania się do Saracenów i innych niewiernych⁸³. Widzimy więc, że poszczególne przepisy są próbą realizacji idei posłuszeństwa w konkretnych warunkach życia, a ich różnorodność może być uwarunkowana różnymi czynnikami (koncepcja posłuszeństwa, doświadczenie założyciela, miejsce geograficzne, duch epoki, rozwój teologii, kultura etc.). Niektóre przepisy powstały z pewnością w odpowiedzi na zaistniałe problemy, na zadane pytania. Z upływem czasu prawodawca lub jego następcy rozwijali ideę czy uszczegóławiali normy⁸⁴.

We współczesnym nauczaniu Kościoła dotyczącym posłuszeństwa przełożonym (Hbr 13, 17) akcentowany jest dialog w klimacie braterstwa ożywianego przez Ducha Świętego. Zachęca się osoby konsekrowane, by w osobie przełożonego dostrzegały wyraz ojcostwa Boga oraz władzy udzielonej przez Boga. A to zakłada uznanie siebie samych za dzieci Boże. Do wykonywania poleceń i realizacji zadań należy wykorzystywać siły rozumu i woli oraz dary natury i łaski. Wszystko to ma służyć roze-

⁷⁷ Por. Pachomius, *Praecepta* 52–53, s. 27–29, *Pachomiana Latina*, przekł. A. Bober..., dz. cyt., s. 139.

⁷⁸ Por. Pachomius, *Praecepta* 54–55, s. 29–30, *Pachomiana Latina*, przekł. A. Bober..., dz. cyt., s. 140–141.

⁷⁹ Basilius Magnus, *Regulae brevius tractatae* CXX, 1164B, Bazyli Wielki, *Reguły dłuższe, Reguły krótsze*, dz. cyt., s. 334.

⁸⁰ Por. Basilius Magnus, *Regulae brevius tractatae* CXXXVIII, 1173B–D, Bazyli Wielki, *Reguły dłuższe, Reguły krótsze*, dz. cyt., s. 347n.

⁸¹ Augustyn, *Praeceptum* V.4, dz. cyt., s. 167.

⁸² Por. RB 54, 1, s. 616, *Reguła Mistrza, Reguła Benedykta*, dz. cyt., s. 476.

⁸³ Por. Francisus Assisiensis, 2 Reg 12,2, FK Pisma, s. 190.

⁸⁴ Zob. np. J. Gribomont, *Obéissance et Evangile...*, dz. cyt., s. 192–215.

znaniu woli Bożej, komunii braterskiej, wierności powołaniu i misji głoszenia Ewangelii⁸⁵.

2.3. Aktualizacja idei posłuszeństwa zakonnego dzisiaj

W budowaniu jedności wspólnota chrześcijańska winna podjąć drogę wskazaną przez św. Pawła: przyswojenie dążeń Chrystusa, który „uniżył samego siebie, stawszy się posłusznym aż do śmierci – i to śmierci krzyżowej” (Flp 2, 8; por. także Hbr 5, 8). Tym bardziej że posłuszeństwo Chrystusa było posłuszeństwem z miłości – do Ojca i ludzi (J 15, 13). To wezwanie jest teologicznie fundamentalne, dziś zaś szczególnie aktualne ze względu na wzrastającą w świecie tendencję do indywidualizmu, egotyzmu i interesowności. Analizowane dokumenty kościelne ukazują, iż przez naśladowanie przykładu Chrystusa w uniżeniu i związanym z nim posłuszeństwem jest zawarta zgoda na cierpienie. To jednocześnie objawiony sposób na życie we wspólnocie i dochodzenie do komunii z Bogiem. Bianchi trafnie konkluduje, że taka jest właśnie cena *κοινωνία*, gdyż na krzyżu Chrystus stworzył na nowo (odbudował) komunię (Ef 2, 14–18)⁸⁶.

Jeśli życie zakonne jest naśladowaniem Chrystusa (*sequela Christi*), to osoby konsekrowane powinny realizować posłuszeństwo wobec Boga poprzez wierność w słuchaniu Jego słowa, pamiętając, że słuchać w teologii biblijnej oznacza „być posłusznym”, czyli wypełniać słowo w codziennym życiu (por. Wj 24, 7). Słowo Boże słuchane, recytowane, medytowane staje się inspiracją dla myśli, uczuć i działania oraz kryterium wszelkich wyborów⁸⁷. Przykład prymatu Biblii w życiu znajdujemy w opisach pierwszych mnichów, dla których życie chrześcijańskie polegało na medytowaniu słów Pisma Świętego i wdrażaniu ich w codzienne postępowanie.

---

⁸⁵ Por. PC 14; VC 92; RD 13; FT 5. Zob. także J. W. Gogola, *Rady ewangeliczne...*, dz. cyt. s. 77–114: Praktyka posłuszeństwa zakonnego.

⁸⁶ Por. E. Bianchi, *Vivre, c'est le Christ. La Lettre aux Philippiciens*, Paris 2007, s. 85.

⁸⁷ Por. E. Bianchi, *Nella libertà e per amore*, Magnano 2009, s. 59. Warto także zauważyć, że w teologii duchowości funkcjonuje przekonanie, że fundamentalne dla posłuszeństwa wobec Boga (w życiu każdego chrześcijanina, a w sposób szczególny w życiu osób konsekrowanych) jest posłuszeństwo płynące z faktu bycia stworzonym przez Boga na obraz i podobieństwo – zob. E. Bianchi, *Nella libertà e per amore*, dz. cyt., s. 58; L. Manicardi, *La Vita religiosa: radici e futuro*, Bologna 2012, s. 55.

W tym kontekście szczególnym wyzwaniem wydaje się powrót do modlitwy słowem Bożym (medytacji), zważywszy na to, że może pojawić się pokusa zastępowania lektury Pisma Świętego lekturą „pobożnych książek”. Codzienny bowiem, „pełen miłości kontakt ze Słowem uczy odkrywania dróg życia i sposobów, poprzez które Bóg pragnie wyzwolić swoje dzieci; [...] przekazuje sens Jego woli i upodobanie w niej”⁸⁸.

Praktyka posłuszeństwa wobec przełożonych, podejmowanego z pokorą, ale z miłości i w wolności oraz z gotowością do dialogu, zakłada świadomość, że jest to posłuszeństwo skierowane ku Bogu. Dziś bardzo aktualna jest również postawa posłuszeństwa wzajemnego realizowanego poprzez braterskie upomnienie w duchu Ewangelii. Jeśli zaś chodzi o posłuszeństwo regule, warto zwrócić uwagę na kilka jego aspektów: reguła (zatwierdzona przez Kościół) jest pośrednikiem woli Bożej; do przełożonego należy zadanie interpretacji reguły i to on stoi na straży życia z nią zgodnego; najważniejszą regułą życia osób konsekrowanych jest Ewangelia. Kościół uczy nas także, że praktyka posłuszeństwa powinna odbywać się w świetle i mocy Ducha Świętego: „Jeśli w trudnych chwilach ten, kto został powołany do okazania posłuszeństwa, usilnie prosi Ojca o Ducha (por. Łk 11, 13), wówczas On go udzieli, a Duch z kolei da światło i moc, by był posłusznym, pozwoli poznać prawdę, a prawda wyzwala (por. J 8, 32)”⁸⁹.

Podsumowanie

Na podstawie analizowanych tekstów źródłowych można stwierdzić, że doktryna o dobrowolnym posłuszeństwie zarówno w starożytnych regułach monastycznych, jak i w późniejszym prawodawstwie zakonnym oraz w nauce Kościoła przesiąknięta jest motywacją biblijną – szczególnie chrystologiczną. Uzasadnione wydaje się stwierdzenie o trwałości tej tradycji na przestrzeni wieków (bez względu na to, czy prawodawcy czerpali inspirację bezpośrednio z Biblii, czy też korzystali z tekstów źródłowych monastycyzmu starożytnego). Formą posłuszeństwa dobrowolne-

---

⁸⁸ FT 7.

⁸⁹ FT 11.

go była dla prawodawców zakonnych (Bazyli, Benedykt, Franciszek etc.) postawa Chrystusa posłusznego Ojcu „aż do śmierci – i to śmierci krzyżowej”, która miała znaleźć odzwierciedlenie w życiu braci. Idea naśladowania Chrystusa jako Sługi – doskonale posłusznego woli Ojca dla zbawienia wszystkich ludzi – jest dziś szczególnie aktualna. W analizowanych tekstach pobrzmiewa echo *Shema' Israel*, modlitwy wskazującej na postawę słuchania Boga.

Summary

Źródła posłuszeństwa konsekrowanego

W artykule przedstawiono podstawowe myśli źródłowe dla idei posłuszeństwa konsekrowanego. Analiza teologiczna reprezentatywnych reguł pierwotnego cenobityzmu chrześcijańskiego (*Reguły Pachomiusza, Asketikonu Bazylego Wielkiego, Praeceptum Augustyna z Hippony, Reguły Benedykta*), jak również *Pism Franciszka z Asyżu* oraz *Magisterium Kościoła XX i XXI* wskazuje na zakorzenienie idei posłuszeństwa konsekrowanego w Biblii. Dotyczy to zarówno idei posłuszeństwa wobec Boga, wobec władz wspólnoty, jak i posłuszeństwa wzajemnego. Analizowane prawodawstwo wskazuje na słowo Boga (Ewangelię) jako „pierwszą regułę życia” osób konsekrowanych. Według *Asketikonu Bazylego Wielkiego, Reguły Benedykta, Pism Franciszka* oraz posoborowych dokumentów Kościoła dobrowolne posłuszeństwo, w myśl Flp 2, 8 (oraz J 6, 38), jest naśladowaniem Chrystusa – unieżonego i posłusznego aż do śmierci. Różnorodność zaś norm dotyczących posłuszeństwa wpływa z konieczności zastosowania tej idei w konkretnych warunkach życia i uregulowania codziennego życia pod opieką przełożonych. Analizowane teksty wraz z odniesieniami biblijnymi stanowią inspirację dla aktualizacji idei posłuszeństwa konsekrowanego.

Słowa kluczowe: posłuszeństwo, naśladowanie Chrystusa, słowo Boga, przełożony, reguła, wola Boża

Sources of the obedience consecrated

The article presents the basic sources of thoughts for the obedience consecrated. The theological analysis of the typical rules of the original Christian cenobitic monasticism (*The Rule of St. Pachomius, The Asketikon of St. Basil the Great, Praeceptum of St. Augustine of Hippo, the Rule of St. Benedict of Nursia*), as well as *The Scripture of Saint Francis of Assisi* and *Magisterium of the Catholic Church* of XX and XXI century point to the roots of the conception of the consecrated obedience in the Bible (refers to the conception of the obedience to God, to the authorities as well as each other obedience). The legislation which is being considered points to the Word of God (Gospel) as the “first rule of life” of the consecrated. According to *The Asketikon of St. Basil the Great, the Rule of St. Benedict, The Scripture of Saint Francis and Postconciliar Documents of the Church*, voluntary obedience according to Phil 2,8 (and John 6,38), is the imitation of Christ – obsequious and obedient unto death. Diversity of the norms concerning the obedience arises from the need to application of the conception in the specific condition of life and the adjustment of everyday life under the superior’s patronage. The scriptures which are being studied as

well as biblical references are the inspiration for the updating the conception of consecrated obedience today.

Keywords: obedience, imitation of Christ, the word of God, superior, the Rule, God's will

Bibliografia

Św. Augustyn, *Praeceptum*, w: Św. Augustyn, *Pisma monastyczne*, przekł. P. Nehring, Kraków 2007, s. 155–168 (Źródła Monastyczne, 27).

Basilius Magnus, *Regulae brevius tractatae*, PG 31, k. 1052–1306; przekł. pol.: *Pisma ascetyczne*, t. 2: Bazyli Wielki, *Reguły dłuższe, Reguły krótsze*, przekł. i oprac. J. Naumowicz, Kraków 2011, s. 207–501 (Źródła Monastyczne, 6).

Basilius Magnus, *Regulae fusius tractatae*, PG 31, k. 889–1052; przekł. pol.: *Pisma ascetyczne*, t. 2: Bazyli Wielki, *Reguły dłuższe, Reguły krótsze*, przekł. i oprac. J. Naumowicz, Kraków 2011, s. 45–203 (Źródła Monastyczne, 6).

Bianchi E., *Nella libertà e per amore*, Magnano 2009.

Bianchi E., *Si tu savais le don de Dieu. La vie religieuse dans l'Eglise*, trad. de l'italien par M. Wirtz, Bruxelles 2001.

Bianchi E., *Vivre, c'est le Christ. La Lettre aux Philippiens*, Paris 2007.

Bovati P., *Księga Powtórzonego Prawa (1–11)*, przeł. L. Furman, Kraków 1998 (Rozumieć Stary Testament).

Capelle C., *Obbedienza. La Regula Magistri e la Regula Benedicti*, w: *Dizionario degli Instituti di Perfezione*, vol. 6, dir. G. Rocca, Roma 1980, s. 500–501.

De Vogüé A., *Obbedienza. S. Agostino*, w: *Dizionario degli Instituti di Perfezione*, vol. 6, dir. G. Rocca, Roma 1980, s. 499–500.

De Vogüé A., *La Règle de Saint Benoît*, t. 7. *Commentaire doctrinal et spirituel*, Paris 1977.

De Vogüé A., *Regards sur le monachisme des premiers siècles*, Rome 2000 (Studia Anselmiana, 130).

Esser K., Grau E., *Odpowiedzieć miłością. Franciszkańska droga do Boga*, tłum. A. Czarnocki, Niepokalanów 1994.

Święci Franciszek i Klara, *Pisma*, wyd. łac.-pol., tekst łac.: *Fontes Franciscani*, przekł. K. Ambrożkiewicz, Kraków–Warszawa 2002.

Gauthier A., *Obbedienza. S. Francesco d'Assisi*, w: *Dizionario degli Instituti di Perfezione*, vol. 6, dir. G. Rocca, Roma 1980, s. 516–518.

Gogola J. W., *Rady ewangeliczne. Teologia, praktyka, formacja*, Kraków 2003.

Gribomont J., *Obéissance et Evangile selon saint Basile le Grand*, „La Vie Spirituelle” Supplément 21 (1952), s. 192–215.

Jan Paweł II, *Adhortacja Redemptionis donum*, 1984.

Jan Paweł II, *Adhortacja Vita consecrata*, 1996.

Kasprzak D., *Idea ubóstwa w Kościele pierwszych trzech wieków*, „Analecta Cracoviensia” 42 (2010), s. 255–256.

Kasprzak D., *Życie monastyczne jako podążanie wąską drogą posłuszeństwa według Reguły Eugipiusza*, w: *Fructus Spiritus est Caritas. Księga Jubileuszowa ofiarowana Księdzu Profesorowi Franciszkowi Drączkowskiemu z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin, czterdziestopięciolecia święceń kapłańskich i trzydziestopięciolecia pracy naukowej*, red. M. Wysocki, Lublin 2011, s. 181–195.

Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, *Instrukcja Faciem tuam, Domine, requiram*, 2008.

La Règle de Saint Benoît, red. A. de Vogüé, „Sources Chrétiennes” 181–182, Paris 1972; przekł. pol. *Reguła św. Benedykta*, w: *Reguła Mistrza, Reguła Benedykta*, przekł. T. M. Dąbek, B. Turowicz, Kraków 2006, s. 387–503 (Źródła Monastyczne, 40).

Manicardi L., *La Vita religiosa: radici e futuro*, Bologna 2012.

Matura T., *Św. Franciszek z Asyżu na nowo odczytany*, tłum. M. Kulikowska, Kraków 1999.

Menessier A. I., *Conseils évangéliques*, w: *Dictionnaire de spiritualité ascétique et mystique. Doctrine et histoire*, red. M. Viller et alii, t. 2 (2), Paris 1953, s. 1592–1609.

Miquel P., *Znaczenie i motywacje monastycyzmu*, w: A. Solignac et al., *Monastycyzm. Historia i duchowość*, przekł. D. Stanicka-Apostoł, Kraków 2002, s. 67–89.

Pachomiana Latina, edycja krytyczna: red. A. Boon, Louvain 1932; tłum. pol. *Pachomiana Latina*, przekł. zbiorowy, Kraków 1996 (Źródła Monastyczne, 11).

Paszkowska T., *Fraternitas – od pragnienia do urzeczywistnienia*, Lublin 2013.

Paszkowska T., *Posłuszeństwo*, w: *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin–Kraków 2002, s. 678–683.

Paweł VI, *Adhortacja Evangelica Testificatio*, 1972.

Popowski R., *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa 1985.

Sobór Watykański II, *Dekret Perfectae Caritatis*.

Tillard J. M. R., *Aux sources de l'obéissance religieuse*, „Nouvelle Revue Théologique” 98 (1976) fasc. 7, s. 592–626.

Tillard J. M. R., *Le fondement évangélique de la vie religieuse*, „Nouvelle Revue Théologique” 101 (1969), s. 916–955.

Tillard J. M. R., *Obéissance*, w: *Dictionnaire de spiritualité ascétique et mystique. Doctrine et histoire*, red. M. Viller et alii, t. 11, Paris 1981, s. 535–563.

Veilleux A., *La liturgie dans le cénobitisme Pachômien au quatrième siècle*, Rome 1968.

Zajęc A., *Reguły I i II Zakonu – geneza, oryginalność, znaczenie*, w: *Refleksje nad regułami franciszkańskimi. Formacyjne i pastoralne aspekty Reguł franciszkańskich w 800 lat po zatwierdzeniu pierwszej Reguły św. Franciszka*, red. Z. Styś i in., Warszawa–Kraków 2010, s. 97–109.